משנה

המשנה ממשיכה בביאור משמעות של כמה מלשונות הנדרים:
האוסר על עצמו מין מסוים של פירות בסתם, כגון שאמר קונם תאנים או ענבים עלי, אינו נאסר אלא באכילתם. מכרם או החליפם במין אחר, מותר לו ליהנות מהדמים, ואף לאכול את החליפין. ואם זרעם והצמיחו גידולים, מותר בגידולים. שאף שאסרם על עצמו בסתם, לא התכוון בזאת אלא לאסור על עצמו את אכילתם.

אבל האוסר על עצמו בסתם רק חלק מסוים של המין ההוא, כגון רק את התאנים או הענבים שהיו מונחים לפניו, ואילו כל שאר התאנים והענבים מותרים לו, אומרת המשנה שבמקרה כזה מה שנאסר עשוי עליו כהקדש, ואסור בו ובחילופיו ובגידוליו, וכפי שיבואר:

ראה פירות ואמר קוֹנָם – כקרבן יהיו **פֵּרוֹת הָאֵלּוּ** [הללו שראיתי] **עָלַי**, או שהיו פירות מונחים לפניו ואמר **קוֹנָם הֵן** – הפירות הללו שמונחים לפני **עַל פִּי** – על עצמי [ולצורכי], או אמר **קוֹנָם הֵן לְפִי** – גם זה משמעו כאילו אמר על עצמי, **אָסוּר** לו ליהנות לא רק מהפירות עצמם, אלא גם **בְּחִילּוּפֵיהֶן**, דהיינו שאם נמכרו, דמיהם אסורים עליו, וכן אם הוחלפו בפירות אחרים אסור במה שהוחלף. **וּבְגִידּוּלֵיהֶן** – אם נזרעו הפירות הללו בקרקע, אסור לו ליהנות ממה שגדל.

שכל שאסר על עצמו בסתם רק את אותם פירות מסוימים שפירט, כגון באופן שהובא במשנה, שאסר רק את אלו שראה וכל שאר אותו המין מותרים לו, הרי זה דומה להקדש, שדוקא מה שהוקדש אסור והשאר מותר, ולפיכך מפרשים רצונו, שבא לאסור הפירות על עצמו לגמרי שיהיו עשויים עליו כהקדש, ועל כן אסור לו ליהנות מהם ומחילופיהם ומגידוליהם.

ואם אסר על עצמו מין מסוים של פירות, כגון שאמר קונם ענבים **שֶׁאֲנִי אוֹכֵל, וְשֶׁאֲנִי טוֹעֵם**, אף על פי שבאומרו 'שאני אוכל' 'שאני טועם' הוסיף באיסורם, שמשום כך נאסר אף בתבשיל שמורגש בו הטעם של המין שאסר, אף על פי כן **מוּתָּר בְּחִילּוּפֵיהֶן** – אם מכרם או החליפן בפירות ממין אחר. **וּבְגִידּוּלֵיהֶן** – אם זרעם בקרקע וגדלו אחרים תחתיהם, מותרים לו. שהרי כשאוכל מן החליפים והגידולים לא טועם אותם פירות שאסר על עצמו.

המשנה מבארת הלכה בגידולי קונם:
דין זה ששנינו במשנה, שבקונם פירות האלו אסור בגידוליהן, ומשמע שבגידולי הגידולין מותר, וכן זה ששנינו שבאומר שאני אוכל ושאני טועם, מותר אף בגידולים עצמם, היתר זה לא נאמר אלא כשאיסור הקונם היה **כְּדָבָר** – במין פרי **שֶׁזָּרְעוּ כֻלָּה** – ונרקב בקרקע קודם שיצמח ממנו הגידול החדש, כגון חיטים ושערים ושאר זרעים. שמאחר שהאיסור כלה קודם שצמחו הגידולים, אינו טועם בגידולים את טעם הפרי שאסר על עצמו, ולכן הם מותרים. **אֲבָל** אם איסור הקונם היה **כְּדָבָר שֶׁאֵין זֶרַע כֻּלָּה** כגון שום ובצלים, שהפרי שאסר על עצמו נשאר בקרקע וממנו יוצאים הגידולים, אזי לא זו בלבד שגידולים אלו אסורים, שמעורב בהם מעצם הפרי האסור, אלא **אֲפִילּוּ** אם יזרע את החדשים שיצאו, ומה שצומח עתה הוא **גִּידּוּלֵי גִידּוּלִין** של האיסור, גם הם **אֲסוּרִין**, מאחר שעל כל פנים מעורב בהם משהו מהאיסור הראשון, ואותו מעט אוסר את כולו.

ואין אומרים יהא אותו מיעוט איסור בטל ברוב המותר, שמאחר שיש אפשרות להתיר האיסור שלפנינו על ידי שישאל על נדרו אצל חכם, אין בו דין ביטול ברוב.

המשנה מביאה דוגמא נוספת לדין קונם פירות האלו עלי:
הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ קוֹנָם – כקרבן יהיו **מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ** – כגון אפית הפת, וטווית הצמר, וטחינת הקמח, והתבשיל שאת מבשלת, כל אלו וכיוצא בהם יהיו אסורים **עָלַי**, או שהיה חלק ממעשה ידיה מונח לפניו, ואמר **קוֹנָם הֵן** [־הללו שמונחים לפני] **עַל פִּי** – על עצמי, או שאמר **קוֹנָם הֵן לְפִי** – על עצמי, **אָסוּר** לו ליהנות לא רק מעצם מעשה ידיה, אלא גם אסור **בְּחִילּוּפֵיהֶן** – בפירות שנתנו לה בשכר מעשה ידיה, **וּבְגִידּוּלֵיהֶן** – אם נטעה היא אילן, גדולי האילן אסורים עליו.

וטעם הדבר, שמאחר שאיש זה לא אסר על עצמו כל מעשי ידי האדם, שדוקא מעשי ידי אשתו ייחד לאסור, או דוקא אותו מקצת שהיה מונח לפניו, יש לומר שנתכוין בעשיית הקונם שלא ליהנות ממעשה ידי אשתו כלל. וכמו שנתבאר בתחילת המשנה בדין האומר קונם פירות האלו עלי, שכל האוסר על עצמו בסתם מקצת מן הדבר וכל השאר מותר לו, נתכוין בכך שהאסור יהיה עשוי עליו כהקדש, האסור בהנאה הוא וחילופיו וגידוליו.

אלא שחזרה המשנה ובפלה דין זה להשמיענו שלא רק באמירת 'קונם פירות האלו' נאסר כהקדש, אלא גם זה האוסר על עצמו פירותיו של פלוני, וכמו כאן שייחד עליו לאסור מעשה ידי אשתו, דומה הוא לאומר קונם פירות האלו, ואף בזה נאסרים החליפים והגידולים.

ואם אמר קונם עלי מעשה ידיך **שֶׁאֲנִי אוֹכֵל**, או שאמר קונם עלי מעשה ידיך **שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, מוּתָּר בְּחִילּוּפֵיהֶן** – פירות שנתנו לה בשכר מעשה ידיה מותרים לו אף באכילה, **וּבְגִידּוּלֵיהֶן** – אם נטעה או זרעה בקרקע פירות וגדלו וצמחו, מותרים לו באכילה. שהרי לא אסר על עצמו הנאת מעשה ידיה, אלא את אכילת או טעימת גוף הדברים שמכינה כגון אכילת הלחם שתטחן ותאפה, ולא את החליפים והגידולים.

ומשמיעה לנו המשנה בזאת, שאף על פי שבפתח דבריו ייחד לאסור רק את מעשה ידי אשתו או מקצת ממעשיה, שבאופן הרגיל מפרשים שהתכוין בכך שיהיו עשויים עליו כהקדש האסור אף בהנאה, וכמו שנתבאר לעיל, אף על פי כן הועיל לו סיום דבריו 'שאני אוכל ושאני טועם', להיות מותר בחילופים ובגידולים.

המשנה חוזרת ומבארת את ההלכה של גדולי קונם שכבר נשנתה לעיל:
זה ששנינו שהמייחד לאסור מעשה ידי אשתו או למקצת ממעשה ידיה, אסור אף בגידולים שנטעה וזרעה, ומשמע שבגידולי הגידולים מותר, וכן מה ששנינו שבסיים שאני אוכל ושאני טועם, מותר הוא בגידולים עצמם, היתר זה לא נאמר אלא שהיו הגידולים **כְּדָבָר** – במין פרי **שֶׁזָּרְעוּ כֻלָּה** ונרקב בקרקע קודם שיצא החדש, כגון חטים ושערים ושאר זרעים, שאז אינו טועם ממעשה ידיה כלל. **אֲבָל** אם היה המין שנטעה או זרעה **כְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלָּה** – כגון שום ובצלים, שהנטיעה והזריעה נשארים בקרקע ומהם יוצאים הגידולים. אזי **אֲפִילּוּ גִּידּוּלֵי גִידּוּלִין** גם כן **אֲסוּרִין**, כיון שהאסור מעורב בהם ואינו בטל.

המשנה מבארת דין נדרים במקומות שיש להסתפק בהם בפירוש דברי הנודר:
האומר לאשתו קונם מה **שָּׂאַתְּ עוֹשָׂה** בדברי מאכל, **אֵינִי אוֹכֵל** מהם **עַד הַפֶּסַח**, או שאמר קונם מה **שָּׂאַתְּ עוֹשָׂה** בעניני כסות ומלבושים, **אֵינִי מִתְכַּסֶּה** בהם **עַד הַפֶּסַח**, אם **עָשָׂתָה לִפְנֵי הַפֶּסַח** איזה דבר מענינים אלו, **מוּתָּר** לו **לֶאֱכוֹל וּלְהִתְכַּסּוֹת** בהם **אַחַר הַפֶּסַח**. שכן משמעות דבריו שהזכיר הזמן של עד הפסח תיכף בסמוך לאיסור האכילה וההתכסות, מורה שרצונו שיהיה איסור ההנאה מאלו רק עד זמן הפסח.

ואף שניתן לפרש דבריו גם במשמעות אחרת, 'קונם מה שאת עושה איני אוכל, איני מתכסה' – לעולם, והקונם יחול רק על דברים שתעשי 'עד הפסח', מכל מקום אין להסתפק במשמעות כזו, שכן אין מדרך בני אדם כשרצונם לאסור לתמיד לפרש דבריהם בצורה כזו, והרי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם.

וכן הדין להיפך, אמר לאשתו קונם מה **שָּׂאַתְּ עוֹשָׂה** בדברי מאכל **עַד הַפֶּסַח, אֵינִי אוֹכֵל** מהם, **וְשָׂאַתְּ עוֹשָׂה** מעניני כסות ומלבושים **עַד הַפֶּסַח, אֵינִי מִתְכַּסֶּה** בהם, כיון שדרך בני אדם כשברצונם לאסור לתמיד לפרש דבריהם כפי שעשה זה, שהסמיך את הזמן

המשך בעמוד קסד

של עד הפסח למה שאמר קונם מה שאת עושה, בודאי גם זה כוונתו כך. לפיכך אם עָשְׂתָה איזה דבר מענינים אלו לִפְנֵי הַפֶּסַח, אָסוּר לבעל לְאָכְלוֹ וּלְהַתְּפָסוֹת בו אפילו אַחַר הַפֶּסַח עד עולם.

המשנה מביאה דין בנדרים התלוי בתנאי:

היה עומד בחודש אדר ואמר לאשתו, קונם מה שֶּׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי [ממה ששייך לי], עַד הַפֶּסַח הסמוך, וכל זה דוקא אם הוֹלֶכֶת אַתְּ לְבֵית אָבִיךְ עַד חַג – עד סוכות של שנה הבאה, אזי אם הָלְכָה לבית אביה עוד לִפְנֵי הַפֶּסַח, אֲסוּרָה כַּהֲנָאתוֹ – ליהנות משל בעלה עַד הַפֶּסַח, שהרי לא נזהרה בתנאו, ומיד לאחר הפסח מותרת בהנאתו.

ואם לא הלכה לבית אביה לפני פסח, אבל נהנתה משל בעלה לפני זמן זה, אזי אם תלך לבית אביה לְאַחַר הַפֶּסַח עוברת היא בְּבַל יֵחֵל למפרע, על ההנאה שנהנתה לפני הפסח.

היה עומד בחודש אדר ואמר לאשתו קונם מה שֶׁאַתְּ נֶהֱנֵית לִי [מהשייך לי] עַד הֶחָג [־סוכות], וכל זה דוקא אִם הוֹלֶכֶת אַתְּ לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח הסמוך, שבמקרה הזה זמן האיסור ארוך יותר מזמן התנאי. אזי אם הָלְכָה לבית אביה לִפְנֵי הַפֶּסַח, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָתוֹ ליהנות משל בעלה עַד הֶחָג, שהרי לא נזהרה בתנאו. ואף על פי שאסורה ליהנות ממנו עד החג, מכל מקום וּמוּתֶּרֶת היא לַיְלֵךְ לבית אביה מיד אַחַר הַפֶּסַח, ואין אומרים נגזור שגם לא תלך לבית אביה, כדי שלא תשכח שאסורה היא ליהנות משל בעלה.

גמרא

שנינו במשנה, הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ קוֹנָם מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ עָלַי קוֹנָם חֵן עַל פִּי קוֹנָם חֵן לְפִי וְכוּ', אסור בחילופיהן ובגידוליהן, ומביאה הגמרא דיון בענין גידולי פירות, שבסוף הסוגיא (נט.) מובאת לו ראיה ממשנתינו:

ועיקרו של הספק הוא, בענין פירות וזרעים מסוג המינים שאין זרעם כלה, ויש בהם איסור מסויים, כגון שהם של שביעית, או של תרומה או ערלה או כלאים, וזרעם בקרקע וצמחו מהם גידולים. ודנה הגמרא האם דין גידולים אלו כיון שיצאו מן העיקר האסור, נמשכים הם אחריו ואסורים כמותו, או להיפך שהגדל בהיתר כיון שהתרבה והוא יותר מן האסור, יש בכוחו לבטל את העיקר האסור, והכל מותר באכילה.

הגמרא פותחת בדין גידולי שביעית ומכאן יסתעפו הענינים לשאר האיסורים:

יִשְׁמָעֵאל אִישׁ כְּפַר יָמָא – שהיה דר בכפר שעל שפת הים, וְאָמְרִי לָהּ [ויש אומרים] אִישׁ כְּפַר דִּימָא – שהיה דר בכפר ששמו דימא, הֲלָלָה שאלה בְּיָדוֹ [־בפיו]. וכך שאל, בָּצָל שֶׁעֲקָרוֹ מן הקרקע בַּשְּׁבִיעִית – בשנת השמיטה, וכיון שדיני הירק לענין איסור שביעית נקבעים לפי שעת לקיטתם, אף בצל זה חלו עליו כל דיני פירות שביעית. וחזר וְנִטָּעוֹ בַּשְּׁמִינִית – בשנה השמינית [היינו השנה הראשונה שלאחר שמיטה] להצמיח גידולים נוספים, וכבר ביארנו במשנה שבצל הוא ממין שאין זרעו כלה, רק על הקיים נוספים גידולים חדשים הצומחים ממנו. וְרִבּוּ – התרבה כמות גִּידּוּלָיו, אלו החדשים של היתר שצמחו בשמינית, והם יתרים עַל עִיקָּרוֹ – על הבצל שנזרע, בכמות המספקת כדי לבטל את העיקר הקדוש בקדושת שביעית, מה דינם. האם קיימת עדיין קדושת שביעית על העיקר והגידולים, או לא. מבארת הגמרא את צדדי הספק, וְהָכִי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ – וכך היתה שאלתו. הרי גִּידּוּלָיו משנת השמינית והם גדולי הֶיתֵּר, ולעומת זאת וְעִיקָּרוֹ – הבצל שממנו צמחו גידולים אלו אָסוּר, שמשנת השביעית הוא, האם נֵאמַר בֵּינוֹן דְּרַבּוּ גִּידּוּלָיו, שכמות הגידולים הם יותר מֵעִיקָּרוֹ, אוֹתָן גִּידּוּלֵי הֶיתֵּר מַעֲלִין [מבטלים] אֶת הָאִיסּוּר כמו בכל תערובת איסור והיתר שבתורה שהמיעוט בטל ברוב, אוֹ לֹא, שאין בכוחם לבטל את העיקר האסור שהרי יוצאים ממנו, ועל כן נמשכים אחריו, ואדרבה הם עצמם נאסרים.

אָתָא – בא ישמעאל איש כפר ימא לְקַמֵּיהּ [־לפניו] דְּרַבִּי אַמִּי ושאלו שאלה זו, לֹא הֲוָה בְּיֵדֵיהּ – לא היה בידו תשובה ביצד לפשוט ספק זה. הלך ישמעאל אָתָא לְקַמֵּיהּ [־בא לפניו] דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא ושאלו שאלה זו, פָּשַׁט לֵיהּ רבי יצחק את הספק מִן הָדָא – מדברי רבי ינאי אלו, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא תְּרֵיתָאּ אָמַר רַבִּי יַנַּאי, בָּצָל שֶׁל תְּרוּמָה שדינו שנאכל בטהרה לכהנים, ואסור לזרים. שֶׁנִּטָּעוֹ, וְרִבּוּ גִּידּוּלָיו עַל עִיקָּרוֹ מוּתָּר הבצל באכילה אף לזרים, מפני שבטל שם תרומה ממנו. הרי שהגידולים אינם נמשכים אחר העיקר ואדרבה הם מבטלים אותו, והוא הדין בצל של שביעית שבטל בגידולי השמינית.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵּימָא [ויש אומרים] רַבִּי זְרִיקָא לרבי יצחק נפחא, שָׁבִיק מַר תְּרֵין וְעָבֵיד כְּחַד – מניח אתה דעת שני אמוראים ופוסק כדעת אמורא יחיד, כלומר, איך אתה פוסק הלכה למעשה כדברי רבי ינאי ואתה פושט מדבריו את הספק, הרי ישנם שני אמוראים שחולקים עליו ויש לך לסבור כמותם, שיחיד ורבים הלכה כרבים. מפרשת הגמרא, מַאן נִינְהוּ תְּרֵין – מי הם אותם שני אמוראים החולקים על רבי ינאי. האחד הוא רבי יוחנן, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נטיעה של אילן יַלְדָּה – צעירה שלא עברו עליה שלש שנים מעת שניטעה, וכל פירותיה אסורים משום ערלה, שֶׁפִּיפְּכָה – הרכיבה בְּזִקְנָה – באילן שכבר עברו עליו יותר משלש שנים וכבר יצא מאיסור ערלה, וּבָהּ – בנטיעה הילדה היו פֵּירוֹת, ומצד עיקר הדין לאחר ההרכבה בטלה הנטיעה בזקנה וכל פירות הגדלים עליה מכאן ואילך מותרים ואינם ערלה, מכל מקום הפירות שהיו בה קודם ההרכבה, הגם שעתה המשך גידולם בהיתר, עומדים הם באיסורם הקודם, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיפָה – שנוסף בהם כעת מָאתַיִם חלקים של היתר בנגד אותו חלק איסור ערלה שהיה בהם מלפני ההרכבה, אָסוּר ליהנות מן הפירות, שתוספת הגדילה נמשכת אחר העיקר האסור. הרי שרבי יוחנן חולק על רבי ינאי וסובר שגידולי היתר אינם מעלים את האיסור.

הגמרא מביאה את האמורא השני החולק על רבי ינאי:

וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בָּצָל – של היתר שֶׁנִּטָּעוֹ בְּכֶרֶם, ומתוך שנתערב בגידולי הגפן נאסר בהנאה משום כלאי הכרם, וְנֶעֱקַר הַכֶּרֶם ובטל הערוב האוסר, ואם כן מה שגדל מן הבצל מכאן ואילך אינו באיסור כלאים, אף על פי כן אָסוּר כל הבצל בהנאה, ואף שלאחר עקירת הכרם הוסיף ההיתר מאתים, מפני שגידולים היוצאים מן העיקר נמשכים להיות כמוהו. הרי שגם רבי יונתן חולק על דברי רבי ינאי.

הגמרא מביאה מקור אחר לפשוט את הספק:

הֲדַר – שוב חזר ישמעאל איש כפר ימא אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, וּפָשַׁט לֵיהּ רבי אמי מִן הָדָא – מזאת המימרא דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לִיטְרָא [־מידת משקל] של בְּצָלִים שֶׁתִּיקְּנָהּ – שהפריש תרומתה ומעשרותיה ויצאה מכלל איסור טבל, וְזָרָעָהּ בשדה, והתווספו לה בצלים רבים ואלו חייבים בתרומות ומעשרות כמו כל תבואה חדשה, מֻתְעֶשֶׂרֶת לְפִי כּוּלָּהּ – צריך לעשר גם את הגידולים וגם את העיקר. אַלְמָא – הרי שאין הגידולים נמשכים אחר העיקר להיות פטורים ממעשר כמוהו, אלא אדרבה אוֹתָן גִּידּוּלִין מְבַטְּלִין עִיקָּר וצריך לעשר גם את העיקר המתבטל להם וחוזר ונעשה טבל. ואם כן יש לפשוט את הספק שהוא הדין בבצל של שביעית אין גידולי השמינית נמשכים אחר עיקרם, אלא אדרבה הם מבטלים אותו והוא מותר כמותם.

דוחה הגמרא, דִּילְמָא לְחוּמְרָא שַׁאנֵי. אין להוכיח ממימרא זו שדעת רבי יוחנן שבכוח הגידולים לבטל את העיקר ולהורידו ממנו איסור שהיה בו. שאולי דעתו היא שמעיקר הדין הגידולים הולכים אחר העיקר להיות כמוהו, ומה שאמר שיש לעשר גם את העיקר, אין זה אלא מדרבנן מצד חומרא.

הגמרא מביאה מקור אחר לפשוט את הספק:

אֶלָּא אמר רבי אמי, יש לפשוט מִן הָדָא [מזאת הברייתא], דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,